

# Gazdaságpolitikai reformok vagy pótcselekvés?

VISSZHANG - XLVII. évfolyam 32. szám, 2003. augusztus 8.

Reflexiók Békesi László cikkéhez

Békesi László Válságba, vagy a prosperitás felé című, az ÉS 2003/29. számában megjelent, markáns véleményt reprezentáló írásában reális értékelést ad a magyar gazdaság helyzetéről, és vázolja a fenntartható gazdasági növekedés eléréséhez szükséges, az utóbbi időben követettől gyökeresen eltérő gazdaságpolitikával szembeni követelményeket. Ezeket az általa kidolgozott első forgatókönyv tartalmazza. Tanulmányának időszerűségét fokozza az a körülmény, hogy a kormányfő, a pénzügyminiszter és a jegybankelnök július 16-án közös sajtóértekezleten jelentette be a Gazdasági és Monetáris Unióba való belépés ütemtervét az ahhoz kapcsolódó makrogazdasági pálya sarokszámaival együtt. Ennek értelmében 2008. január 1-jén vezetik be az eurót, ezt megelőzően pedig Magyarország 2004 májusában lép be a módosított árfolyamrendszer (ERM-II) elnevezésű együttműködési rendszerbe. A rendszerben történő minimum kétéves részvétel a Gazdasági és Monetáris Unióhoz való csatlakozás feltétele. Mindezt a cikk írásakor Békesi László még nem ismerhette.

A kormány által előterjesztett, véglegesnek még nem tekintett gazdaságpolitikai program Békesi László második forgatókönyvének felel meg. Ez olyan gazdaságpolitikai kiigazítás, amely a bel- és külgazdasági egyensúlyviszonyok további romlásának a megakadályozásával biztosítja a gazdaság működőképességét. E forgatókönyv megvalósításával ugyan elkerülhető a válság, ennek ára azonban a fejlett országok mögötti felzárkózásról való lemondás, miközben a gazdaság továbbra is védtelen lesz váratlan külső sokkokkal szemben.

Békesi László mondanivalójával néhány kivételtől eltekintve egyetértek. A továbbiakban a terjedelmi korlátok figyelembevételével a külső feltételek és követelmények szempontjából célszerű néhány ponton kiegészíteni, értelmezni és továbbvinni Békesi László gondolatmenetét, összefüggésbe hozva azt a kormányzati elképzelésekkel.

A gazdaságpolitikai fordulat szükségessége nemcsak a Békesi László írásának alapját képező fenntartható gazdasági fejlődésből vezethető le, hanem a Magyarország EU-tagságából származó kötelezettségekből is. A Gazdasági és Monetáris Unióban részt nem vevő EU-tagállamoknak ugyanis ún. középtávú konvergencia-programot kell készíteniük, amelyben hitelesen mutatják be a Gazdasági és Monetáris Unióba való belépés feltételeinek a teljesítését. Ennek egyik leglényegesebb eleme a GDP-arányos államháztartási hiány 3 százalék alá szorítása, ezzel párhuzamosan fenntartható költségvetési pozíció elérése. (A fenntarthatóság kicsit leegyszerűsítve azt jelenti, hogy a folyó kiadásokat a folyó bevételekből szabad finanszírozni, míg hitelt felvenni csak az államháztartásból finanszírozott beruházásokhoz szabad.) Hiteles konvergencia-program kidolgozása és végrehajtása a feltétele annak is, hogy Magyarország részesülhessen a környezetvédelmi és infrastrukturális beruházásokat finanszírozó Kohéziós Alap forrásaiból. A kormány az Európai Bizottsághoz benyújtandó hároméves gazdasági program szerint (ez megfelel a konvergencia-programnak) a GDP-arányos államháztartási deficitet - itt helyhiány miatt nem részletezhető feltételezésekkel élve - 2003-ban 4,8 százalékra, 2004-ben 3,8 százalékra, 2005-ben 2,8 százalékra, 2006-ban pedig 2,5 százalékra kívánja mérsékelni.

Az államháztartási hiányra vonatkozó előirányzatok több szempontból is feszítettek. Érvényesítésük a bel- és külgazdasági keretfeltételek kedvező alakulása esetén biztosított (világgazdasági, azon belül nyugat-

európai konjunkturális megélénkülés stb.). Az előirányzatok elvileg teljesíthetők, de kevés bennük a tartalék, ezáltal nagyok a negatív kockázatok. Nehezen képzelhető el a GDP-arányos államháztartási hiány erőteljesebb mérséklése a parlamenti választás évében, illetve az azt megelőző esztendőben (2005-ben és 2006-ban), amikor a kormányok jellemzően általában nem takarékoskodnak, hanem az államháztartási kiadásokat hajlamosak növelni. A kormány államháztartási sarokszámai a jelek szerint jórészt a bevételek és a kiadások sajátos alakításának az eredményei, azaz megnézték, milyen mértékben elkerülhetetlen a kiadások növelése, ehhez a bevételeket (főként az adóbevételeket) milyen mértékben kell emelni. A hároméves gazdasági program e része azért feszített, így hitelessége azért kérdőjelezhető meg, mert a számok mögött nincs konkrét intézkedési vagy cselekvési terv, ami reálissá és hihetővé teszi az elképzelések megvalósítását, ezáltal a fenntarthatóságot. Emellett a hároméves gazdasági program kevés olyan elemet tartalmaz (a bérterhek mérséklése stb.), amely javítja a magyar gazdaság nemzetközi versenyképességét. Békesi László ugyan nem használja a fenntartható költségvetés kifejezést, de írásának tartalma és szelleme, az államháztartási reformra vonatkozó javaslata megfelel annak. Érdekes módon az SZDSZ sem a fenntarthatóságot hiányolta a Gazdasági és Monetáris Unióhoz vezető kormányzati elképzelésekből, hanem a párt adócsökkentésre vonatkozó ígéreteit.

A jelek szerint a kormány - nyilvánvalóan politikai megfontolásokból - mindenáron el kívánja kerülni gazdaságpolitikai fordulat és megszorító csomagterv bejelentését, miközben a hároméves gazdasági program mind a kiadási, mind a bevételi oldalon sok, de (főleg a kiadásokban) nem elegendő megszorítást tartalmaz. Feltételezése szerint nagyobb áldozatok nélkül csatlakozhat Magyarország a Gazdasági és Monetáris Unióhoz.

A hároméves gazdasági programot a külföldi piaci szereplők szkeptikusan fogadták. Még a program meghirdetése előtt, július 15-én jelentette be a Fitch hitelminősítő intézet, hogy Magyarország kilátásait a makrogazdasági mutatók eddigi és várható alakulása miatt negatív irányban módosítja. Ezt megelőzően a Standard & Poor's is kiadott egy figyelmeztetést, ez azonban kevésbé volt szigorú, mint a Fitché, mert a költségvetés konszolidálása esetén hajlandónak mutatkozik a jelenlegi minősítést változatlanul hagyni. A Gazdasági és Monetáris Unióhoz vezető út programjának a bejelentését a deviza- és az állampapírpiacon kedvezőtlenül fogadta, a forint euróval szembeni árfolyama gyengült, az állampapírpiacon hozamok a külföldi eladások nyomán nőttek. Az utóbbi napokban ugyan valamelyest javult a helyzet, de az árfolyam még nem tért vissza a jegybank és a pénzügyminisztérium által kívánatosnak tartott 250-260 Ft közötti sávba.

A külföldi piaci szereplők véleményét több szempontból sem célszerű figyelmen kívül hagyni. Az utóbbi években az államháztartási hiány oroszlánrészét finanszírozó, mintegy 2200 milliárd forintnyi magyar állampapír-állománnyal rendelkező külföldi befektetők egy része vélelmezhetően nem csekély veszteséget szenvedett az utóbbi hetekben a forint jegybanki középfárfolyamának eltolása után bekövetkezett árfolyamgyengülés eredményeként. Ezzel összefüggésben a jegybank és a kormány hitelessége is csorbát szenvedett. Mindezek alapján a külföldi piaci szereplők a korábbinál is alaposabban tanulmányozzák a makrogazdasági mutatószámokat, és elemzik a kormányzati szándékokat. Ha úgy látják, hogy a követett gazdaságpolitika nem hiteles, végrehajtása nyomán romlani fognak a makrogazdasági mutatószámok, akkor a további veszteségek elkerülése érdekében kivonják tőkéjüket Magyarországról. A hitelminősítések módosítása is veszélyt jelenthet mind az árfolyamra, mind az állampapír-piacra. A hitelminősítés negatív irányba történő módosítása a külföldiek magyarországi pozíciójának a leépítését válthatja ki, ami eladási hullámot indíthat el az állampapír-, illetve az attól elválaszthatatlan forintpiacon, nehezen belátható következményekkel. A forint árfolyamára egyébként már akkor is leértékelődési nyomás nehezedhet, ha nem nő a beáramló külföldi tőke.

Az eddigi megnyilvánulások alapján a hosszú távra tekintő külföldi stratégiai befektetők éppen a kormánynak az államháztartási reformra vonatkozó elkötelezettségét és eltökéltségét hiányolják a hároméves gazdasági programból. Ennek hiányában nem tartják teljesíthetőnek a kitűzött államháztartási célokat. A jelenlegi körülmények között az idei költségvetési kiadások további (a bejelentett 76 milliárd

forintos mérséklésen túlmenő) csökkentését tartják szükségesnek. A jövőre előirányzott költségvetési kiadások növelését pedig indokolatlannak vélik. (Egyébként a jegybank Monetáris Tanácsa szerint is elengedhetetlen további fiskális kiigazítás az inflációs célok teljesítéséhez.)

Ilyen feltételek között az államháztartási hiányt rövid távra tekintő, a mindenkori hazai és külföldi rövid lejáratú kamatlábkülönbségeket figyelembe vevő, gyakran spekulatív külföldi befektetők finanszírozzák. Ebben az esetben a jegybank is nehezen tud majd a költségvetési politikával összhangban álló monetáris politikát folytatni, miközben a Gazdasági és Monetáris Unióhoz történő csatlakozás programjának a végrehajtása olyan rövid távra tekintő külföldi befektetőktől függ, akiknek magatartása nehezen prognosztizálható, a gazdasági környezet legkisebb változására is érzékenyen reagálnak.

Ha a hosszú távra tekintő külföldi piaci szereplők nem szavaznak bizalmat a hároméves gazdasági program jelenlegi formájának, akkor miért fogadná el azt hitelesként a Gazdasági és Monetáris Unióhoz való magyar csatlakozásáról döntő pénzügyminiszterek tanácsa? Mindez arra enged következtetni, hogy Békesi László második forgatókönyve is túlságosan nagy kockázatokkal jár, egyáltalán nem biztos, hogy a gazdaságpolitikai kiigazítás elegendő a magyar gazdaság helyzetének konszolidálásához.

Békesi Lászlónak igaza van abban, hogy az utóbbi évek osztogató gazdaságpolitikája miatt a társadalmi hangulat jelenleg nem kedvez a megszorításokkal járó átfogó államháztartási reformnak. Ez a hangulat azonban megfordítható. A nemzet sorsáról felelősen gondolkozó, konstruktívan politizáló ellenzéki pártok is könnyen beláthatják, hogy a Gazdasági és Monetáris Unióba rövid távú áldozatok nélkül nem lehet belépni. Az is nyilvánvaló, hogy a Gazdasági és Monetáris Unióba vezető út programjának sarokszámai még módosulhatnak. A költségvetési javaslat beterjesztésig hátra lévő egy hónap ugyanakkor nem elegendő az átfogó államháztartási reform kidolgozására (amihez egyébként lényeges szempontok találhatók Békesi László tanulmányában). Jelzésértékű lehet azonban a kormány ilyen irányú határozott kötelezettségvállalása, amit tovább erősíthet a parlamenti pártok közötti konszenzus. Végül is, ha a Fidesz-MPSZ egyetért Magyarország belépésével a Gazdasági és Monetáris Unióba (ilyen nyilatkozatokat tettek a párt vezetői), akkor ebből az következik, hogy az oda vezető utat is támogatnia kell. Ellenkező esetben a párt hitelessége kérdőjeleződik meg.

Ha nem sikerül konszenzusra jutni a pártok között az államháztartási reformról, akkor a kormánypártoknak maguknak kell elkezdeniük azt. A választások óta eltelt időszakban módosultak a magyar gazdasági fejlődés belső és külső feltételei, ilyen körülmények között nem indokolt a választási ígérek teljesítéséhez ragaszkodni. A nagy kockázatok miatt a most megvalósulni látszó második forgatókönyv sem garantálja a 2006. évi választások megnyerését. Következtes, határozott, őszinte, a feltételezett vagy tényleges politikaival szemben a gazdasági racionalitást képviselő hiteles gazdaságpolitikával a választási siker valószínűsége is növelhető.

**Losoncz Miklós**

*kutatásvezető, GKI Gazdaságkutató Rt.*